

Paral·lelismes amicals

M'agradaria, d'entrada, agrair als organitzadors d'aquest acte la invitació a col·laborar-hi. La solvència de la contribució de Germà Colón als estudis de lingüística històrica, especialment sobre el català, sumada a la bella amistat que ens ha unit des dels anys universitaris, justifiquen la meva participació en aquest homenatge, que se centrarà en records personals i acadèmics que tracen uns certs paral·lelismes en les nostres vides.

No vàrem néixer al mateix lloc, però sí a dues poblacions —Castelló de la Plana (País Valencià) i Campos (Mallorca)— exteriors al català central i que, tot i pertànyer a dos blocs lingüístics diferents —català occidental i català oriental—, manifesten interessants coincidències, com faré veure després. També les nostres vides es van allargar més enllà dels noranta, com és el cas de Mario Roques a França, Iorgu Iordan a Romania, Carlo Tagliavini a Itàlia o Ramón Menéndez Pidal a Espanya; però ell, malauradament, no va poder superar l'embat cruel de la covid.

Els dos formàvem part d'una família modesta, sense lligams intel·lectuals: el pare d'en Germà era fotògraf, i el meu, ferrer, forjador. Dos oficis en què l'art i la creativitat tenen un paper rellevant. No vivíem en un ambient d'inquietuds literàries. Els dos, després de cursar el batxillerat, vàrem escollir la carrera de filosofia i lletres en l'especialitat de filologia romànica. Ell va acabar-ne els estudis el 1951, i jo, el 1954. Destacat entre els seus companys de curs per la seva competència en temes lingüístics, Antoni M. Badia i Margarit el va nomenar ajudant seu. Mostra de l'estima acadèmica que Badia li tenia és la seva participació primerenca en el Congrés Internacional de Lingüística Romànica, celebrat a Barcelona el 1953, amb una ponència sobre el valencià. Jo mateix vaig poder copsar la capacitat docent de Colón quan, d'estudiant, vaig ser present a una de les seves classes en substitució

del mestre. Més tard, com ell, vaig ser professor ajudant: m'encarregava del comentari lingüístic de textos (*Poema de mio Cid*) i feia una classe pràctica d'ortografia catalana en castellà. Durant aquests anys d'estada a Barcelona, vàrem fer una bella amistat que, a més d'alguna crítica benèvola als professors, tenia com a tema freqüent de conversa punts diversos del català, especialment les conomicomiancies entre el castellanenc i el mallorquí, que desembocaria en la meua *tesina*, mot que, segons m'explicava Badia, hauria inventat Dámaso Alonso, com a equivalent de *tesi de llicenciatura*. Aquest treball, que s'inaugurava aquell any en un nou pla d'estudis, substituïa una mena de revàlida en què l'examinand havia de contestar oralment (i en una llengua romànica) les preguntes dels membres del tribunal (Riquer, Badia i Mateu) sobre una qüestió explicada durant els tres anys d'especialitat, sistema que no podia donar gaire de si en una època en què la pràctica de llengües no coneixia camins fàcils. Aquell primer coneixement dels paral·lelismes entre castellanenc i mallorquí (*torcar, bres, cementeri*, per exemple, en comptes de *eixugar/netejar, bressol, cementiri*) es va ampliar i enrobustir amb l'amistat de Joan Roig, condeixeble que va cursar l'especialitat d'història, catedràtic d'institut després, amb la família del qual vaig conuiuure un temps: dels seus pares, Agustí i Mercè, nadius d'Ulldecona (Montsià), vaig anotar més paral·lelismes, origen de l'esmentada *tesina*, les *Coincidencias léxicas entre catalán occidental y mallorquín*, ampliades amb la posterior tesi doctoral, *Paralelismos léxicos en los dialectos catalanes*, llegida el setembre de 1956 a la Universitat de Barcelona.

Durant la seva estada a Barcelona, Colón va publicar edicions de textos per a «Els Nostres Clàssics» tan importants com els *Furs de València* o el *Llibre del Consolat de Mar*. També jo vaig tenir moltes sessions de revisió del *Regiment de preservació de pestilència* (segle XIV), de Jacme d'Agramont, amb Josep M. de Casacuberta, de cara a una futura publicació del text a «Els Nostres Clàssics»: aquell contacte va ser per mi molt enriquidor, però no vaig poder publicar-lo a la col·lecció de Casacuberta perquè es va avançar la Diputació de Tarragona, que m'havia concedit la beca del treball; també vaig publicar, en homenatge a Antoni Comas i sense apartar-me de la temàtica pestilencial, un *Patit tractat sobre lo regiment en temps de hepidèmie* (segle XV), un text inèdit d'interès científic però també lingüístic (1985).

Germà Colón havia fruit d'una beca d'ampliació d'estudis a la Universitat Catòlica de Lovaina (1952) sota la guia de Sever Pop, professor romanès, especialista en geolingüística. Jo també, anys després, vaig obtenir, a través de Badia i Margarit, la mateixa borsa d'estudis (1955). Tinc ben present l'ajut que em va prestar en Germà: primer, em va regalar *Le français sans peine*, un mètode pràctic d'aprenentatge de la llengua de Molière, que jo coneixia de manera elemental a través de lectures i d'unes classes rudimentàries a la Berlitz School; després, em va donar instruccions sobre la manera de presentar-me als professors d'aquella universitat

amb una carta prèvia i em va indicar quins eren els millors per a freqüentar-ne les classes. Allà vaig conèixer l'aleshores promesa de Germà, Marie-Louise, que em va convidar a passar un dia a la seva ciutat, Mons, i amb la qual, ja sent esposa de Germà, coincidiríem en congressos de lingüística romànica i de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC); no puc oblidar que, arran de les oposicions a càtedra d'institut, Marie-Louise em va preparar uns temes de literatura francesa a Bèlgica que figuraven en el temari de les proves. El sojorn a Lovaina va completar la nostra formació, de Germà i meva, en la metodologia geolingüística. Els dos participaríem en l'inici de l'*Atlas lingüístic del domini català* (ALDC), bé que, per circumstàncies personals i acadèmiques, Germà se'n separaria, mentre que jo assumiria la responsabilitat de tirar l'obra endavant. El 1954 va començar la seva labor docent a la Universitat de Basilea, primer com a lector i després com a *Privatdozent*, professor extraordinari i catedràtic de filologia romànica, centrat en les llengües i literatures iberoromàniques, i amb especial dedicació investigadora sobre el català; alumnes com Michael Metzeltin, Curt Wittlin, Rolf Eberenz, Beatrice Schmid o Gret Schib i les tesis dirigides són una mostra de l'interès que va despertar en els seus alumnes suïssos per la lingüística catalana. Jo no vaig formar deixebles a l'estranger, però sí que, en l'exercici de la docència a la Universitat de Barcelona (i uns cursos a la de Pamplona), vaig atreure força alumnes a la recerca del català, com palesen les disset tesis que he dirigit, i són moltes les manifestacions d'estima que he rebut. A Basilea, Colón va col·laborar en el *Französisches Etymologisches Wörterbuch* (FEW) redactant articles sota la direcció de Walther von Wartburg. La meva participació en empreses lingüístiques estrangeres es limita a l'assessorament pel que fa a la presència catalana en el *Lessico etimologico italiano*, però amb més amplitud i responsabilitat en l'*Atlas linguistique roman*, del qual vaig redactar diverses síntesis, amb el concurs de col·legues, i vaig ser president durant vint-i-dos anys, avui president honorari.

El prestigi internacional de Colón va propiciar la presidència de l'AILLC. Després de la seva jubilació i instal·lació a Barcelona, casat amb Maria-Pilar Perea, professora universitària, col·laboradora fidel, va passar de membre corresponent de l'IEC (1966) a membre numerari (1993), com jo mateix, i vàrem sovintejar les nostres relacions: als nombrosos intercanvis epistolars durant la seva estada a l'estranger (Zúric, Lovaina i Basilea) van succeir els contactes personals a l'Institut en les sessions de la Secció Filològica i en treballs de costat, ell amb el Faraudo i el *Refranyer Aguiló*, i jo, amb la direcció de la revista *Estudis Romànics*, que Colón també assessorava.

Els dos vàrem ser catedràtics d'universitat i vàrem rebre el doctorat *honoris causa* de la Universitat de València. Generós i amb un sentit sagrat de l'amistat, em va ajudar en la tasca investigadora; fins, arran d'un treball meu sobre els noms de la 'bufetada', em va fer arribar per correu un llibre sobre el tema, que va extreu-

re de la biblioteca de Wartburg el director del FEW. A més de la informació sobre paraules, em va revisar diversos treballs, com l'edició i estudi lingüístic del tractat de pestilència de Jacme d'Agramont o, més tard, els comentaris del *Petit atlas lingüístic del domini català*. Per part meua, he aprofitat qualsevol ocasió per a valorar i lloar la seva obra ingent com a etimòleg, romanista i editor de textos, com ell va fer sobre aspectes diversos de la meua producció. Els dos hem col·laborat en les respectives miscel·lànies d'homenatge i hem rebut reconeixements de les nostres institucions. En el cas de Germà Colón: Premi Sanchis Guarner (1987); Creu de Sant Jordi (1985), a més del ja esmentat doctorat *honoris causa* de la Universitat de València (1984).

Comparteixo amb Germà la metodologia lingüística històrica. Cal partir de dues bases: la diversitat diatòpica i la documentació. En aquesta darrera línia, ell és com sant Tomàs: cal palpar la grogor dels documents, llegir-los i interpretar-los correctament. La bibliografia coloniana, riquíssima, comprèn estudis sobre una temàtica variada, com també ho fa la meua: dialectologia (enquestes sobre el terreny per a la tesi), etimologia (nous descobriments), filologia romànica (comparació del català amb altres llengües romàniques), edició de textos (catalans o castellans), lexicologia (manlleus al francès i a l'occità), lexicografia (el diccionari Nebrija, el *Liber elegantiarum*, col·laboració en el DIEC...), contacte de llengües (lingüística contrastiva). La pauta del FEW el va ajudar, com a mi el *Lessico etimologico italiano*. En cerca de la veritat lingüística, els dos hem criticat en ressenyes punts discutibles d'alguna obra i hem corregit interpretacions etimològiques dubtoses o errònies, encara que l'autor fos una eminència de l'etimologia com Coromines —en el cas de Colón, amb una manera més àcida—; els dos hem fet veure els caires flacs del mossarabisme, especialment pel que fa al valencià, i hem desviat la interpretació cap a l'aragonesisme (vegeu els casos de *borrego* o *corder*, en la ploma de Germà, o de *gemecar* o *villaberquí*, en la meua). La lingüística històrica no ha conegut mètodes innovadors, si exceptuem la lingüística de corpus o la sociolingüística. Tanmateix, tant Germà com jo hem tingut present la visió de conjunt que ha ofert l'estructuralisme, quan ell ha interpretat el funcionament de les sibilants en castellanenc i jo mateix l'origen de l'obertura de la [ə] tònica en [ɛ] (c[ə]ba > c[ɛ]ba) en català central i parlars baleàrics.

Conscients, potser per la nostra procedència geogràfica perifèrica, hem cregut amb entusiasme en el caràcter composicional de la nostra llengua i en la necessitat d'incorporar diatopismes avalats per la tradició, la genuïtat, l'extensió geogràfica, el prestigi, la vigència d'ús, el valor estètic o la succedaneïtat (d'un barbarisme). Així ho ha fet Germà amb alguns valencianismes (*bledà* 'ufanós', *aladre* 'arada') i jo mateix amb balearismes (*xoquí* 'xanqueta'), distingint, tanmateix, les unitats que són generals de les que pertanyen a la parcel·la específica d'un dialecte en què els mitjans de comunicació les poden envigorir i abrivar, salvant-les del silenci. Colón

no s'ha estat de criticar la prioritat acadèmica que s'havia donat a *carbassa* enfront de *carabassa*, degudament corregida després, o l'admissió d'un gal·licisme com *triumf*, mancat de tradició, enfront del *triumf* genuí, però destronat.

L'actitud hostil contra la llengua catalana de mitjans polítics o culturals dissidents ha provocat reaccions fermes del tàndem Colón-Veny: ell, enfrontant-se, per exemple, amb la Real Acadèmia de Cultura Valenciana, i jo mateix, amb s'Acadèmi de sa Llengo Baléà, defensores ambdues d'entitats diferents d'una llengua catalana única i compartida. Germà ha exhibit, com a argument de la tradicional unitat del català, la presència en valencià antic de mots com *petit* o *aucell* en comptes dels actuals *xic* o *pardal*, i jo mateix he fet veure que mots considerats de nissaga estrictament mallorquina, com *quitar*, *claper* o *guàtlera* també tenen ús en el català peninsular.

En suma, uns paral·lelismes que neixen d'una amistat universitària, envigorida amb el pas dels anys, paral·lelismes projectats cap a mirades diverses sobre la constel·lació enlluernadora de la llengua (i de les llengües), estudiada amb rigor i passió. Amb un lament, que els paral·lelismes s'hagin estrocat amb la desaparició inesperada del gran filòleg, el conseller, l'amic Germà Colón.

JOAN VENY
Secció Filològica